El marc d'argent al «Cantar de Mio Cid»: evidències numismàtiques d'una autoria catalana o llevantina

Autor: Albert Fortuny
Data de publicació: 13-07-2026

N'Albert Fortuny ens ofereix un estudi revelador sobre els "marcs d'argent" que apareixen citats al «Cantar de Mio Cid», i que per raó de la seva inexistència a la Castella del segle XII, posen de manifest que l'autor havia de ser català o d'una terra molt propera a Catalunya.

O. Introducció

El 16 de desembre del 2025, dins del Cicle de Tardor que l'Institut Nova Història organitza al Centre Comarcal Lleidatà, En Jordi Bilbeny va fer una conferència presentant les seves noves investigacions sobre l'"Original català perdut del Poema de Mio Cid" i sobre múltiples aspectes desvirtuats i deslocalitzats de la vida d'aquest mateix personatge.

Un dels temes que va exposar va ser el del "marc d'argent", que s'esmenta diverses vegades a l'obra, la qual cosa és un indici més de la possible catalanitat del personatge del Cid.

La conferència em va motivar a aprofundir en aquest "marc d'argent" i la seva vinculació amb Catalunya, i el resultat és l'article que presento a continuació.

1. El Cid: naixement, Conquesta de València i Mort

La figura de Rodrigo Díaz de Vivar, conegut universalment com El Cid Campeador, constitueix un dels pilars fonamentals de la historiografia i la literatura medievals europees. No obstant això, per a l'objecte d'aquest estudi —la determinació de l'autoria del Cantar a través de l'anàlisi de les unitats monetàries—, és imperatiu transcendir la llegenda i

establir amb rigor les coordenades vitals i econòmiques del personatge històric. La vida del Cid transcorre en un escenari de profunda transformació política a la Península Ibèrica, caracteritzat per la desintegració del Califat de Còrdova i l'avenç dels regnes cristians, un context que determinaria els fluxos de riquesa i els sistemes de pagament amb què Rodrigo Díaz va haver d'interactuar.

Prenent com a referència la historiografia comunament accepta pels historiadors acadèmics, l'origen i vida del Cid seria la següent:

1.1 Naixement i orígens a la Castella del segle XI

Rodrigo Díaz va néixer probablement cap a l'any 1043 a Vivar, un petit llogaret situat a pocs quilòmetres al nord de Burgos, al cor del comtat (i després regne) de Castella. La seva família pertanyia a la baixa noblesa, els anomenats infanzones, una classe social que, tot i gaudir de privilegis jurídics i exempcions fiscals, depenia en gran mesura de l'activitat bèl·lica i del botí per mantenir el seu estatus econòmic. El seu pare, Diego Laínez, s'havia distingit en les guerres frontereres navarreses, recuperant castells i terres, la qual cosa va permetre a Rodrigo accedir a l'entorn de la cort reial.

L'educació del jove Rodrigo es va produir a la cort del rei Ferran I de Lleó, sota la tutela del príncep Sanç, el futur Sanç II de Castella. Aquest període formatiu és crucial per entendre la mentalitat econòmica del Cid històric. A mitjan segle XI, Castella era una societat eminentment agrària i ramadera, on la moneda circulava de manera limitada. L'economia es basava en l'intercanvi (troc) i en l'ús de "moneda de la terra" (pagaments en espècie com bestiar o gra). Quan es requerien pagaments en metàl·lic, la referència no era l'argent europeu, sinó l'or islàmic o l'argent andalusí (dirhams), fruit de les pàries o tributs que els regnes de taifes començaven a pagar als monarques cristians per evitar atacs.

És fonamental destacar que en aquest entorn castellà primitiu, la influència carolíngia —que havia estandarditzat el sistema de la lliura i el sou d'argent a l'Europa transpirinenca— era molt feble comparada amb la influència islàmica. Rodrigo Díaz, per tant, va créixer en un món on la riquesa es mesurava en terres, cavalls i, cada cop més, en or andalusí, però on la comptabilitat abstracta en "marcs d'argent" era una pràctica aliena a la tradició local.

1.2 L'exili i la maduresa al Llevant: el mercenari

La mort de Sanç II al setge de Zamora (1072) i l'ascens al tron d'Alfons VI van marcar un punt d'inflexió a la vida del Cid. Tot i que inicialment va servir el nou monarca, les desavinences polítiques i les intrigues cortesanes van desembocar en el seu primer desterrament l'any 1081. Aquest fet, narrat poèticament a l'inici del Cantar, té una importància històrica cabdal: va empènyer Rodrigo fora de l'òrbita castellana i el va situar al complex tauler polític del Llevant.

Durant el seu exili, el Cid va oferir els seus serveis als comtes de Barcelona, Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II, però va ser rebutjat. Aquest rebuig el va portar a servir la Taifa de Saragossa, sota el govern d'al-Muqtadir, al-Mutamin i al-Mustain II. Durant gairebé una dècada (1081-1090), el Cid va actuar com a cap militar de Saragossa, defensant la taifa tant dels atacs cristians (aragonès i barceloní) com dels atacs d'altres taifes islàmiques.

Aquesta etapa saragossana va posar el Cid en contacte directe amb una economia molt més monetitzada i sofisticada que la castellana. La vall de l'Ebre era un eix comercial de primer ordre, on confluïen les rutes del Mediterrani i l'interior peninsular. Aquí, Rodrigo Díaz va haver de gestionar pagaments de tropes, cobrar tributs i negociar rescat. No obstant això, les fonts coetànies, com la Historia Roderici, indiquen que fins i tot en aquest context, els pagaments es realitzaven majoritàriament en moneda d'or (dinars) o en argent andalusí, i no necessàriament sota el sistema de comptes del marc d'argent, que era característic dels comtats catalans veïns amb qui sovint entrava en conflicte.

1.3 La Conquesta de València i el Senyoriu Independent

La culminació de la trajectòria del Cid va ser la conquesta de València. Aprofitant la inestabilitat provocada per la invasió almoràvit i les lluites internes de les taifes, Rodrigo va iniciar una campanya sistemàtica de control sobre el Llevant. Després d'anys de tributació i setge, València va capitular el 17 de juny de 1094.

La presa de València va transformar el Cid d'un cabdill mercenari a un sobirà de facto. Va governar la ciutat com a princeps, encunyant moneda (es conserva un diner de billó anònim atribuït al seu govern) i administrant justícia. Aquest període (1094-1099) representa el moment de màxima acumulació de riquesa del personatge històric. El botí de la conquesta va ser immens, i la posició de València com a port mediterrani garantia ingressos constants.

Tanmateix, la documentació històrica sobre l'administració del Cid a València no mostra una adopció del sistema monetari europeu del marc. La ciutat, profundament islamitzada, continuava funcionant amb els patrons econòmics andalusins. El Cid, pragmàtic, va mantenir les estructures fiscals existents per assegurar-ne l'estabilitat.

1.4 La mort del Cid: cronologia definitiva

El Cid va morir a València el 10 de juliol del 1099, probablement per causes naturals, tot i que la llegenda posterior va tenyir el final de la seva vida d'èpica sobrenatural. La seva mort va marcar l'inici del declivi del seu senyoriu, que seria mantingut per la seva vídua, Jimena Díaz, fins al 1102, quan la ciutat va ser evacuada i incendiada davant la impossibilitat de defensar-la contra els almoràvits.

Aquesta data, 1099, és el límit cronològic absolut per a l'anàlisi de la versemblança històrica del Cantar. Qualsevol element cultural, tecnològic o econòmic que aparegui al poema i que no estigués present a la Castella o al Llevant de finals del segle XI ha de ser considerat un anacronisme. I és precisament aquí on la qüestió del "marc d'argent" esdevé crítica: si aquesta unitat no s'utilitzava a l'entorn del Cid històric, la seva omnipresència al text literari delata la realitat de l'autor, no la de l'heroi.

2. El Cantar de Mio Cid: dates i manuscrits

L'anàlisi de la terminologia monetària al Cantar depèn intrínsecament de la datació de l'obra. Per determinar si l'ús del "marc d'argent" és un reflex fidel de la història o una projecció de l'autor, cal establir primer quan i com es va escriure el poema. Aquest és un dels debats més encesos i complexos de la filologia hispànica, on s'enfronten teories tradicionalistes i individualistes.

2.1 El Manuscrit de Vivar

L'únic testimoni textual complet (amb llacunes) que conservem del poema és el manuscrit guardat a la Biblioteca Nacional d'Espanya, conegut com el còdex de Vivar. Es tracta d'un volum de mida quart, compost per 74 fulls de pergamí gruixut, distribuïts irregularment en quaderns.

L'estat de conservació del manuscrit és delicat, ja que al segle XVI es van utilitzar reactius químics per intentar llegir passatges esvaïts, la qual cosa va enfosquir parts del text. Al còdex li manquen el primer foli (amb l'inici del poema), un foli a l'interior del tercer cantar i un altre cap al final. La lletra és una gòtica rodona o de llibres, datada paleogràficament al segle XIV, probablement cap al 1320-1330, tot i que alguns autors l'han situat a finals del XIII.

Això implica una distinció fonamental: el manuscrit físic que tenim no és l'original, sinó una còpia tardana. La qüestió clau és: de quan data el text que aquest copista del segle XIV estava reproduint?

2.2 L'Explícit d'En Per Abbat i la Data de 1207

Al final del manuscrit, apareix un colofó o explícit que dóna nom a l'escrivà i una data:

"Quien escriuió este libro del Dios paraíso, amén. Per Abbat le escriuió en el mes de mayo. En era de Mil &.CC xL.V años."

La data està expressada en l'Era Hispànica (o Era de Cèsar), que comença l'any 38 a.C. Per tant, l'any 1245 de l'Era correspon a l'any 1207 de l'Era Cristiana. Hi ha, però, una complexitat addicional: entre la "C" (centenes) i la "L" (cinquanta) hi ha un espai esborrat on podria haver-hi hagut una altra "C". Si fos així, la data seria 1345 (any 1307 d.C.), coincidint amb la data paleogràfica del manuscrit. No obstant això, la crítica moderna, liderada per Montaner Frutos, ha demostrat mitjançant anàlisis videomicroscòpiques que no hi ha rastre de tinta esborrada en aquest espai, confirmant la lectura del 1207.

Això ens deixa amb una certesa relativa: existia un text acabat l'any 1207, copiat per un tal Per Abbat. La discussió se centra ara en si En Per Abbat va ser el mer copista d'un text anterior o l'autor creatiu de l'obra.

2.3 Teories sobre la datació i l'autoria

El debat acadèmic s'ha polaritzat en dues postures principals que tenen implicacions directes per a la nostra tesi sobre l'origen català de l'autor:

2.3.1 La tesi tradicionalista (Menéndez Pidal)

Ramón Menéndez Pidal, el gran patriarca dels estudis cidians, defensava que el poema era fruit de la tradició oral popular i col·lectiva. Segons la seva teoria, el Cantar s'hauria gestat molt a prop dels fets històrics, cap al 1140, pocs anys després de la mort del Cid. Pidal proposava l'existència de dos autors-joglars: un de San Esteban de Gormaz (més antic i històric) i un altre de Medinaceli (més modern i novel·lesc). Sota aquesta perspectiva, l'ús del "marc d'argent" hauria de ser un reflex de la realitat castellana de la primera meitat del segle XII. Si es demostra que el marc no s'utilitzava a Castella el 1140, la tesi pidaliana pateix un cop sever.

2.3.2 La tesi individualista i la connexió aragonesa (Ubieto Arteta, Colin Smith)

A partir de la segona meitat del segle XX, investigadors com Antonio Ubieto Arteta i Colin Smith van desafiar la visió tradicionalista. Van argumentar que el Cantar mostra una unitat tècnica i estructural pròpia d'un autor culte, possiblement un lletrat o jurista, que va compondre l'obra per escrit al voltant de la data del colofó: c. 1200-1207. Ubieto Arteta va ser especialment incisiu en assenyalar la presència d'elements aragonesos i catalans al text. Va destacar l'ús de vocabulari específic (axuar), institucions jurídiques (la "ira regia", les "vistes") i, crucialment per a nosaltres, referències geogràfiques i monetàries que apuntaven a la zona oriental de la Península. Segons aquesta tesi, l'autor no seria un joglar castellà primitiu, sinó algú format en l'ambient més cosmopolita i europeïtzat de la frontera entre Castella, Aragó i Catalunya a principis del segle XIII.

2.4 La rellevància de la datació per a la hipòtesi del marc

Si acceptem la datació cap al 1207, l'anàlisi del "marc d'argent" adquireix una nova dimensió. En aquest període, a diferència del 1099 o el 1140, la influència de l'economia catalana i europea sobre l'interior peninsular era molt més forta. Un autor que escrivís a principis del XIII, potser educat o resident a la zona de la Vall del Jalón o prop de la frontera aragonesa, utilitzaria naturalment el "marc" com a unitat de prestigi, projectant la seva realitat contemporània sobre el passat heroic del Cid. Així, el "marc d'argent" esdevé una petjada dactilar de l'autor, un indici filològic que delata el seu origen o la seva àrea d'influència cultural.

3. El “marc d’argent” al Cantar: cites textuals i anàlisi

L'evidència més tangible de la importància del "marc d'argent" en la construcció narrativa del Cantar de Mio Cid es troba en la pròpia literalitat del text. No es tracta d'una menció aïllada, sinó d'una unitat de mesura recurrent, utilitzada estratègicament pel poeta per quantificar les grans transaccions: botins, dots, multes i regals reials. A continuació, s'analitzen les cites més rellevants i la seva funció dins l'obra.

3.1 Inventari de cites clau

Utilitzant l'edició crítica d'Alberto Montaner i les concordances del text, podem aïllar els següents passatges fonamentals:

3.1.1 La valoració de l'espasa «Colada» (vers 1010)

Després de derrotar el comte de Barcelona a la batalla de Tévar, el Cid s'apropia de la seva espasa, la Colada. El poeta, per emfatitzar la magnitud del triomf sobre el noble català, posa preu a l'arma:

"Vencido á esta batalla el que en buen hora nasco, al conde don Remont a presón le á tomado. Ý gañó a Colada, que más vale de mill marcos de plata."

Anàlisi: És altament significatiu que la primera gran menció de valoració en marcs estigui lligada a un botí obtingut d'un personatge català (Ramon Berenguer II). El poeta sembla associar la riquesa del comte i el seu entorn amb aquesta unitat específica. Mentre que els béns musulmans sovint es descriuen en termes genèrics de riquesa, l'espasa del comte es valora amb precisió comptable europea.

3.1.2 El repartiment del botí de València (versos 1234-1235)

La conquesta de València suposa el cim econòmic del Cid. El repartiment de riqueses és tan gran que arriba fins a l'últim soldat:

"Grandes son los gozos que van por es logar quando mio Cid gañó a Valençia e entró en la çibdad. [...] a todos los inferiores les caen cien marcos de plata."

Anàlisi: Aquí el marc actua com a indicador d'ascens social. "Cent marcs d'argent" per a un peó o soldat de peu era una fortuna inimaginable, suficient per convertir-lo en hidalgo per riquesa. L'ús del marc aquí serveix per dimensionar l'èxit de l'empresa cidiana amb una unitat que el públic (del segle XIII) reconeixia com a patró de màxima solvència.

3.1.3 El segon regal al rei Alfons (vers 1285)

En el procés de recuperació de la gràcia reial, el Cid envia a Minaya Álvar Fáñez amb un present espectacular per al rei Alfons:

"e mando mill marcos de plata a San Pero levar e que los diesse al abbat don Sancho."

Anàlisi: La diplomàcia del Cid se xifra en marcs. En aquest context, l'argent serveix com a eina política. La quantitat de "mil marcs" és, novament, una xifra rodona i hiperbòlica, però el fet d'escollir el marc com a unitat denota que, per l'autor, aquesta era la manera més solemne i "oficial" de presentar una suma de diners a un rei.

3.1.4 L'aixovar (ajuar) de les filles (vers 2570)

Aquest és potser el moment més crític des del punt de vista jurídic i econòmic de l'obra. Quan el rei demana les filles del Cid per als Infants de Carrión, el Cid lliura un dot (o aixovar, segons la terminologia del poeta) immensa:

"Hyo quiero les dar axuuar .iij. mil marcos de plata; Daruos e mulas et palafres, muy gruessos de sazon..."

Anàlisi: Tres mil marcs d'argent. Aquesta xifra no és casual. Es converteix en l'eix central del litigi posterior. L'autor demostra aquí una mentalitat jurídica: el dot ha de ser quantificada exactament, perquè, en cas de dissolució del matrimoni, ha de ser restituït. L'ús de "marcs" per al dot suggereix que l'autor estava familiaritzat amb contractes matrimonials d'alt nivell on aquesta era la unitat de compte habitual.

3.1.5 El judici de les Corts de Toledo i la devolució (versos 3231-3246)

Al Tercer Cantar, durant les Corts, el Cid reclama la devolució dels seus béns. Els Infants de Carrión, arruïnats, intenten pagar en espècie, perquè no tenen liquiditat:

"Los docientos marcos al rey los soltó. De lo ál tanto priso, quanto ovo sabor." "De esos tres mil marcos, segun el Cantar, los infantes dan al rey doscientos..."

Anàlisi: La insistència en la comptabilitat exacta (3.000 marcs totals, menys els 200 que el rei perdona o retorna) reforça la idea d'un autor amb formació legal-administrativa. El drama de l'honor es resol, en part, mitjançant una execució econòmica quantificada en marcs d'argent.

3.2 La funcionalitat narrativa i simbòlica

L'ús del "marc d'argent" al Cantar transcendeix la simple descripció de riquesa. Actua com un mecanisme de versemblança i prestigi per a l'audiència del poeta (segle XIII). En una època on la moneda de velló (barreja d'argent i coure) patia constants devaluacions i pèrdua de valor, el "marc d'argent" representava l'estabilitat, la puresa i el gran comerç internacional. Atribuir al Cid la capacitat de moure milers de marcs d'argent l'equiparava als grans prínceps i mercaders europeus, allunyant-lo de la imatge d'un simple guerriller fronterer que comptava ovelles o monedes de coure. No obstant això, com veurem als capítols següents, aquesta atribució xoca frontalment amb la realitat històrica de la Castella del segle XI, convertint-se en l'indici clau de l'origen de l'autor.

4. Definició i naturalesa del marc d'argent

Per comprendre l'abast de la discrepància històrica que plantegem, cal definir amb precisió què era un "marc d'argent" a l'Edat Mitjana, diferenciant clarament entre el seu ús com a unitat de pes i com a unitat de compte.

4.1 Unitat de pes vs. moneda de compte

El "marc" (del germànic mark) no era originalment una moneda física que es pogués portar a la bossa, com un diner o un òbol. Era, primàriament, una unitat de massa utilitzada per pesar metalls preciosos (or i argent).

El marc com a pes: Equivalia generalment a 8 unces o mitja lliura romana. Tot i que el pes exacte variava segons la tradició local (Marc de Colònia, Marc de Troyes), a la Península Ibèrica medieval es movia habitualment al voltant dels 230 grams d'argent.
El marc com a unitat de compte: Amb el temps, especialment en economies complexes, el marc va començar a utilitzar-se com a unitat de valor abstracta. En lloc de comptar milers de monedes petites, els contractes grans (dots, compres de terres, tributs) s'expressaven en "marcs". Això implicava que el pagador havia de lliurar una quantitat de monedes el pes total d'argent fi de les quals equivalgués al nombre de marcs estipulat.

4.2 L'origen carolingi

El sistema monetari que donava sentit al marc era d'origen carolingi. Carlemany va establir un sistema basat en l'argent on la relació era:

1 Lliura (Libra) = 20 Sous (Solidi)
1 Sou = 12 Diners (Denarii)

En aquest sistema, el marc actuava com a patró superior de pes per a l'argent en brut abans de ser encunyat. Aquest model es va implantar ràpidament a la Marca Hispànica (Catalunya) a causa de la dependència política de l'Imperi Franc, però va quedar fora de l'àmbit d'influència de la Castella i el Lleó dels primers segles de la Reconquesta, que miraven més cap al sistema visigot i islàmic.

4.3 La talla i la llei

La relació entre el marc i la moneda real s'establia mitjançant la talla i la llei:

Talla: Nombre de monedes que es retallaven d'un marc d'argent. Si la talla era de 60, d'un marc de 230g sortien 60 monedes.
Llei: La puresa de l'argent. Sovint, les monedes (com els diners de velló) tenien poc argent i molt de coure. El "marc d'argent" com a unitat de compte en documents legals (com el Cantar o els testaments) solia referir-se al marc d'argent fi o a una equivalència estandarditzada en moneda corrent (ex: "un marc val 44 sous" com als Usatges). Això permetia protegir els grans pagaments de la inflació o la devaluació de la moneda menuda: el creditor s'assegurava de rebre una quantitat fixa d'argent pur, independentment de quantes monedes devaluades calgués apilar per arribar a aquell pes.

Aquesta sofisticació —utilitzar el marc com a refugi de valor— requereix una cultura econòmica mercantil desenvolupada, capaç d'entendre i aplicar aquests conceptes abstractes. Com veurem, aquesta cultura existia a la Barcelona del segle XII, però era molt incipient o inexistent a la Castella del Cid.

5. El marc d'argent a Catalunya: dates i ús

La presència primerenca i estandarditzada del marc d'argent a Catalunya és un fet diferencial clau. La posició geogràfica i política dels Comtats Catalans, com a porta d'entrada de la influència franca i com a potència comercial mediterrània, va fer que el marc s'arrelés profundament en el seu sistema econòmic molt abans que a la resta de la Península.

5.1 L'herència carolíngia i la integració europea

Des de la creació de la Marca Hispànica al segle IX, els comtats catalans van adoptar el sistema monetari carolingi basat en l'argent (lliura-sou-diner). A diferència dels regnes occidentals (Lleó, Castella), que patien una escassetat crònica d'argent i depenien del botí o de l'or islàmic, Catalunya mantenia un flux constant d'argent europeu a través dels Pirineus. Això va permetre que conceptes com el pes de l'argent i la seva puresa fossin familiars per als mercaders i administradors catalans des de molt aviat. El marc, com a unitat de pes estàndard per a aquest metall, era una eina de treball habitual.

5.2 Evidències documentals: Els Usatges de Barcelona (segle XII)

La prova definitiva de la normalització del marc a Catalunya es troba als Usatges de Barcelona, el codi legislatiu fonamental del Principat. Compilat inicialment al segle XI sota Ramon Berenguer I i codificat formalment al XII (c. 1150), aquest text legal utilitza el marc d'argent com a referència estàndard per a multes i compensacions.

Les dades numismàtiques i documentals són contundents:

Equivalència oficial: Un document dels Usatges estableix una equivalència precisa: "valent el marc d'argent 44 sous". Això indica que, cap al 1150, l'estat ja havia regulat quant valia un marc en moneda corrent.
Testaments i contractes: Documents privats mostren l'ús quotidià del terme. Per exemple, el testament de Gontrodo Citici de l'any 1143 esmenta el pagament anual d'un "marcam argenti" a l'Hospital de Jerusalem.
Rescats: També s'esmenta el marc d'argent en documents relatius al rescat de captius i pagaments de galeres, fixant el preu d'un captiu o d'un servei en una quantitat determinada de marcs.

Aquesta abundància de referències demostra que, a mitjan segle XII (l'època en què Pidal situava el Cantar primitiu, i molt abans de la data de 1207), a Catalunya "parlar en marcs" era parlar l'idioma comú dels negocis i la llei.

5.3 El context comercial del segle XII

Durant el segle XII, Barcelona es consolida com un gran centre comercial del Mediterrani occidental. Els mercaders catalans necessitaven instruments financers per gestionar grans volums de capital. La moneda menuda (diners) era insuficient per a la càrrega d'un vaixell o la compra d'un palau. El marc d'argent oferia la unitat d'alt valor necessària. Un autor culte que escrivís el Cantar de Mio Cid cap al 1200 i que tingués coneixement d'aquesta realitat —per ser català, aragonès de la frontera o un castellà amb formació a l'est— trobaria en el "marc d'argent" la paraula perfecta per descriure la riquesa llegendària del seu heroi, projectant l'eficàcia comercial catalana sobre l'èpica castellana.

6. El marc d'argent a Castella: cronologia i absència

Per validar la nostra hipòtesi, és necessari demostrar no només que el marc s'usava a Catalunya, sinó que no s'usava (o era extremadament rar) a la Castella del temps del Cid. L'anàlisi comparativa revela un abisme entre els dos sistemes econòmics.

6.1 L'economia de l'or i l'absència d'argent

A la Castella del segle XI (regnats de Ferran I, Sanç II i Alfons VI), el sistema monetari era radicalment diferent del català.

Influència islàmica: L'economia estava "dolaritzada" per l'or andalusí. A causa del pagament de les pàries, grans quantitats de monedes d'or (dinars) entraven a Castella.
Unitats de compte: Els documents castellans d'aquesta època (furs, cartes de poblament de l'època d'Alfons VI) valoren les propietats i les multes en metcals (dinars d'or), en modis de gra, o en sous (solidos), però aquests sous sovint referien a una equivalència en espècie o a monedes velles, no a un pes d'argent estandarditzat com el marc.
Escassetat d'argent: A diferència de Catalunya, Castella no tenia accés directe a les mines d'argent europees ni al comerç transpirinenc d'argent en aquest període. L'argent que circulava era principalment en forma de dirhams andalusins, no en barres o marcs de pes carolingi.

6.2 L'aparició tardana del marc a Castella

Quan apareix el "marc d'argent" a la documentació castellana? Les fonts indiquen una introducció tardana, coincidint amb l'obertura de Castella cap a Europa i l'arribada d'influències transpirinenques (via el Camí de Sant Jaume i els matrimonis reials) al llarg del segle XII i XIII.

Les primeres mencions clares i regulars en documents reials castellans apareixen sota el regnat d'Alfons VIII (finals del segle XII).
Un document clau de 1178 (gairebé un segle després de la mort del Cid) detalla una transacció on es fixa l'equivalència: "7,5 marcs d'argent per 68 morabetins d'or". Això mostra que el marc s'estava introduint com a unitat de conversió per a l'or, però encara era una novetat relativa que requeria especificar el canvi.
El sistema del "maravedí alfonsí" (c. 1172-1214) comença a integrar el marc d'argent en la seva estructura comptable oficial , però això succeeix en una època molt posterior a la vida del Cid.

6.3 L'anacronisme com a prova d'autoria

Aquesta desfeta cronològica és fatal per a la pretensió de veracitat històrica absoluta del Cantar. El Cid històric, el 1094 a València, hauria calculat el seu botí en dinars d'or, en dirhams d'argent o en unces, però difícilment hauria parlat de "milers de marcs". Aquest anacronisme no és un error accidental; és una actualització cultural. L'autor del poema, escrivint cap al 1200, utilitza la terminologia econòmica que per a ell és sinònim de "gran riquesa": el marc d'argent. I atès que aquesta terminologia estava plenament arrelada a la zona oriental (Catalunya/Aragó) des de feia un segle, mentre que a Castella tot just començava a normalitzar-se, l'ús tan fluid i tècnic que se'n fa al poema (especialment en el dot de 3.000 marcs) apunta directament a un autor influït per la pràctica jurídica i comercial de l'est peninsular.

7. Conclusions: autoria Catalana o llevantina basada en el marc

L'anàlisi exhaustiva del "marc d'argent" com a element numismàtic i literari al Cantar de Mio Cid permet extreure conclusions sòlides que transcendeixen la simple curiositat històrica i incideixen directament en el debat sobre l'autoria i la datació de l'obra mestra de l'èpica hispànica.

7.1 El marc com a element aliè a la Castella del Cid

Ha quedat demostrat, mitjançant la comparativa de la documentació històrica, que el "marc d'argent" no formava part del sistema econòmic habitual de la Castella del segle XI. Rodrigo Díaz de Vivar, un noble educat en l'intercanvi de béns i l'ús de l'or islàmic de les pàries, no hauria utilitzat aquesta unitat de compte per valorar els seus béns. La presència massiva i tècnica del terme al poema és un anacronisme que desvincula l'obra de la composició coetània als fets (tesi tradicionalista de 1140) i l'apropa a una data posterior.

7.2 La connexió catalana: una empremta cultural

L'ús del marc al Cantar coincideix amb una precisió sorprenent amb la realitat econòmica i jurídica dels comtats catalans i la Corona d'Aragó dels segles XI i XII. A Catalunya, el marc era la unitat estàndard per a grans transaccions, regulada pels Usatges i utilitzada quotidianament en el comerç i els testaments. El fet que la primera gran menció de marcs al poema estigui associada a l'espasa Colada, guanyada al comte de Barcelona, reforça aquesta connexió: l'autor atribueix al comte la unitat monetària que li era pròpia, i després estén aquest ús a tot el relat per dotar-lo de prestigi.

7.3 Validació de la tesi d'Ubieto Arteta

Les evidències numismàtiques aportades en aquest informe donen un suport empíric robust a les tesis d'Antonio Ubieto Arteta i l'escola individualista. L'autor del Cantar de Mio Cid (molt probablement el Per Abbat que signa el 1207) no era un joglar ingenu de la Meseta profunda, sinó un lletrat culte, amb coneixements jurídics (dret matrimonial, devolucions

de dots) i administratius. El seu ús del "marc d'argent" revela que aquest autor estava immers en una cultura econòmica més avançada i europeïtzada que la castellana tradicional, una cultura que, a principis del segle XIII, irradiava des de l'est peninsular (Aragó i Catalunya). L'autor podria haver estat un aragonès, un català o un castellà de la frontera (Medinaceli/San Esteban) fortament influït pels usos i costums veïns.

7.4 Resolució

En conclusió, qui va escriure el primer manuscrit definitiu del Cantar de Mio Cid l'any 1207 era algú que coneixia íntimament el valor i la funció del "marc d'argent". Atès que aquesta coneixença era patrimoni comú a Catalunya des de feia un segle, però una novetat a Castella, l'evidència apunta a una autoria amb coneixement directe de la realitat catalana o llevantina. El "marc d'argent" no és només una moneda al poema: és la signatura oculta d'un autor que mirava cap al Mediterrani.

Albert Fortuny

Barcelona, desembre del 2025

BIBLIOGRAFIA:

.- ecured.cu - Cid Campeador - EcuRed

.- revista-hecate.org - 'Small is beautiful': la Meaja. Moneda mínima en Castilla (siglos XIII-XV). De fragmento monetal a dinero imaginado

.- torocitydesigns.com - Cantar de Mio Cid: español moderno - Torocity Designs

.- historia.nationalgeographic.com.esN - El Cid, un mercenario convertido en leyenda - Historia National Geographic

.- cdn.website-editor.net - Cantar de Mío Cid

.- cervantesvirtual.com - Timoteo Riaño Rodríguez y Mª Del Carmen Gutiérrez Aja - Cantar de Mío Cid. III (Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes

.- archive.org - Full text of "Cantar De Mio Cid (ed. Alberto Montaner)" - Internet Archive

.- cervantesvirtual.com - Fecha y autor del Cantar del Mío Cid - Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes

.- revistas-filologicas.unam.mx - How The Cid Earned don Remont's Respect

.- ucalgary.scholaris.ca - Reír en tiempos de guerra: un estudio aproximativo del humor y los chistes en el Cantar de Mio Cid

.- rmmla.org - Propaganda anti-islámica en el Cantar de Mio Cid - Rocky Mountain Modern Language Association

.- caminodelcid.org - Cantar De Mio Cid - Alberto Montaner Frutos

.- es.scribd.com - El Cantar de Mío Cid Estudio y Edición Crítica by Juan Victorio |

.- revistaliteratura.uchile.cl - Unidad Y Multiplicidad en el Poema del Cid - Revista Chilena de Literatura

.- es.scribd.com - Autores del Cantar de Mio Cid

.- ifc.dpz.es - De los pretendidos aragonesismos en el Cantar de Mío Cid

.- es.scribd.com - Peomas Del Cid Andres Bello

.- es.scribd.com - La Fractura Historiografica-Las Investigaciones de La Edad Media y Renacimiento

.- archive.org - Full text of "Cantar de Mio Cid. Texto, gramática y vocabulario por R. Menéndez Pidal"

.- revistas.uned.es - Antecedentes de la reforma monetaria de Felipe II de 1566 a través del proyecto de Francisco de Almaguer

.- medievalistas.es - Las monedas de la bolsa del obispo de Málaga, Limosnero de la reina Isabel la Católica (1486-1487)

.- scispace.com - Cien años de moneda en Castilla (1172-1268).

.- people.brandeis.edu - Abstract - Brandeis

.- economics.utoronto.ca - Money and Coinage in Late Medieval and Early Modern Europe

.- revistes.ua.es - Las relaciones comerciales de Barcelona con la España musulmana a fines del siglo XII e inicio del XIII

.- pompeuresearchclub.com -: Brief Catalonia's Monetary Evolution

.- dialnet.unirioja.es - Moneda medieval en el Reino de León. Análisis de términos monetarios en la documentación del archivo de la catedral de León (711-1252)

.- researchgate.net - One Hundred Years of Currency in Castile (1172-1268). The Century of the Gold Maravedi

.- es.wikipedia.org - Maravedí